

УДК 342.5

Артем Євгенович ГОЛУБОВ,

*кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник, заступник декана
факультету № 1 (слідства) з навчально-методичної роботи
Харківського національного університету внутрішніх справ*

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ
ОРГАНАМИ СИСТЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ
УКРАЇНИ ЯК ПРІОРИТЕТ ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ**

Процес становлення України як демократичної, соціальної та правової держави вимагає дотримання нею певних загально визнаних у світі стандартів функціонування держави такого типу, організації

взаємодії її із суспільством та особистістю на демократичних засадах. Насамперед, такий підхід втілюється у норму ст. 3 Конституції України, згідно якої людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнані в нашій країні найвищою соціальною цінністю, де права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Більш того, у цій статті закріплюється положення, яке передбачає, що головним обов'язком держави є утвердження і забезпечення прав і свобод людини. Цю конституційну норму фактично можна визнати в якості основоположної засади організації та функціонування не тільки власне держави, а і похідних від неї явищ – апарату держави та механізму державного управління.

Послідовна реалізація у правозастосовній практиці та співвіднесення змісту наведеної вище ст. 3 Конституції України із іншими її положеннями, нормами законів та підзаконних нормативно-правових актів дає можливість тлумачення останніх саме в дусі спрямування діяльності держави та її органів на пріоритет утвердження і забезпечення прав і свобод людини. Наприклад, положення ст. 19 Основного Закону цілком можна трактувати і у такий спосіб: Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, при неодмінному додержанні прав і свобод людини і громадянина, додержанні законів з цих питань.

Одними з елементів механізму державного управління та складовими апарату держави є її органи, які за специфікою свого правового статусу та виконуваними функціями віднесені до системи кримінальної юстиції. Відповідно до положень Концепції реформування кримінальної юстиції України, до цієї системи включені: органи та установи, які розглядають кримінальні справи, інститут державних обвинувачів (прокуратура), органи, наділені повноваженнями проводити досудове розслідування, органи та установи виконання кримінальних покарань, адвокатура. Якщо проаналізувати їх статус, то окрім адвокатури, решта її суб'єктів являє собою державні органи та установи. Тобто, на цей час система кримінальної юстиції в Україні представляє собою державний інститут, який є частиною державного механізму. Ця констатація, поряд із попереднім висновком щодо значення ст. 3 Основного Закону, дає можливість застосувати щодо складових органів системи кримінальної юстиції, при визначенні їх завдань та функцій, тих засад, на ґрунті

яких здійснюється державне управління у демократичній, соціальній та правовій державі.

Ця констатація має особливе значення щодо органів системи кримінальної юстиції, бо їх діяльність за своїм характером переважно носить правоохоронну спрямованість, адже під час її перебігу та за її результатами права і свободи людини можуть бути істотним чином обмежені. Відповідно при її здійсненні слід враховувати вимоги ст. 3 Конституції України в якості основоположної засади організації та функціонування цих органів, діяльності їх посадових осіб.

З метою встановлення того, на скільки повно у нормативно-правових актах, які закріплюють статус органів системи кримінальної юстиції, відображені положення ст. 3 Конституції України, здійснимо їх аналіз. Так, відповідні нормативні положення, які в цілому відображують пріоритет утвердження і забезпечення прав і свобод людини в діяльності органів системи кримінальної юстиції, прямо передбачені у: ст. 2 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», ст. 1 Закону України «Про прокуратуру», ст. 2, ст. 4 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», ст. 5 Закону України «Про пробацію», ст. 4 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію», ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Також на пріоритет цього об'єкту в процесі регулювання відповідних суспільних відносин вказано у ст. 1 Кримінального та ст. 2 Кримінального процесуального кодексів України. В обох кодексах забезпечення охорони прав і свобод людини визнано в якості відповідного завдання всім органам та посадовим особам, які забезпечують реалізацію приписів цих актів.

Але поряд із цим слід відмітити, що не всі з органів, які включені до складу системи органів кримінальної юстиції, мають належну правову регламентацію свого статусу. Так, органи, наділені повноваженнями проводити досудове розслідування, на цей час не мають свого статусного закону, в якому б відповідні положення про пріоритетне забезпечення охорони прав і свобод людини були б прямо закріплені. Хоча, згідно із ст. 92 Конституції України, виключно законами України визначаються судоустрій, судочинство, статус суддів, засади судової експертизи, організація і діяльність прокуратури, органів дізнання і слідства, нотаріату, органів і установ виконання покарань, основи організації та діяльності адвокатури. Тому це питання потребує свого вирішення, зокрема шляхом прийняття закону України «Про систему досудового слідства України та статус слідчих».

Підсумовуючи наведене, можна відмітити, що: органи системи кримінальної юстиції є частиною апарату держави та механізму державного управління демократичної, соціальної та правової держави, що передбачає необхідність організації їх діяльності та функціонування з урахуванням положень, передбачених ст. 3 Конституції України; забезпечення прав і свобод людини і громадянина органами системи кримінальної юстиції України слід вважати пріоритетом їх діяльності, що одночасно дозволяє включити ці органи і до складу механізму забезпечення прав і свобод людини; належне правове забезпечення діяльності органів системи кримінальної юстиції виступає чинником ефективного функціонування механізму захисту прав людини.

У цьому контексті перспективним напрямом наукових досліджень вбачається питання ефективності форм і методів правоохоронної діяльності органів системи кримінальної юстиції, а також удосконалення організаційної будови та функціонального призначення окремих органів цієї системи.

Одержано 14.03.2016

